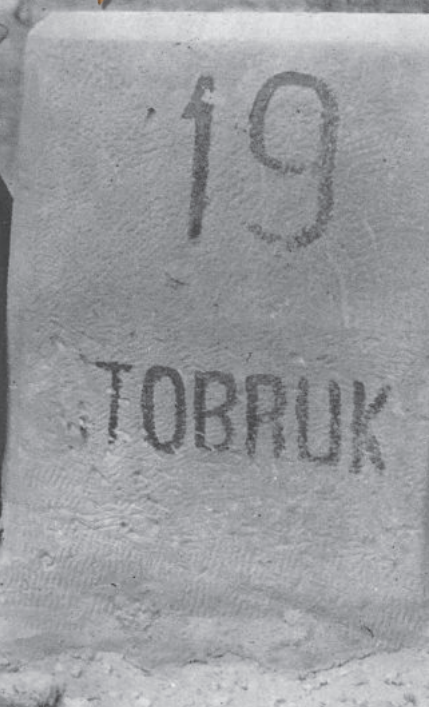

„TOBRUCKÉ KRYSY“

K 75. výročí prvního bojového
nasazení Čs. pěšího praporu
11 – Východního

MASARYKOVY LEGIE BYLY VZOREM A INSPIRACÍ

Po okupaci českých zemí německými nacisty v březnu 1939 a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava začali záhy, inspirováni vzorem Masarykových legií, odcházet čeští vlastenci do Polska s cílem zapojit se do zahraničního odboje proti okupantům. Zde se setkávali se Slováky, odmítajícími luďácký klerofašistický režim, a československými Židy, prchajícími z vlasti před nacistickou rasovou perzekucí.

Běh událostí byl však rychlejší a již 1. září 1939 začala přepadením Polska nacistickým Německem 2. světová válka. Československé jednotky se tak v Polsku nepodařilo zformovat, a když 17. září po dohodě s Němci napadly Polsko i sovětské jednotky, byl jimi zajat a internován ustupující československý legion pod velením pplk. Ludvíka Svobody.

Českoslovenští dobrovolníci strávili v sovětských táborech dlouhé měsíce v nejistotě a stálých rozporech s komunisty, kteří se snažili svým radikálním jednotku rozložit. Až po čase se podařilo část mužstva (především letců) dostat do Francie a do května 1941 dalších 461 mužů na Střední východ, kde se stali významnou posilou nově se formující čs. armády.

Prvním cílem uprchlíků z okupovaných českých zemí byl polský Krakov

Starý vojenský tábor v Malých Bronowicích u Krakova měl být začátkem nových legií. Vše však v září 1939 zhaňla rychlá porážka Polska a ústup čs. dobrovolníků na východ, kde je čekalo zajetí sovětskou armádou, která tehdy byla Hitlerovým spojencem...

Na nacistickou okupaci vlasti v březnu 1939 záhy reagovaly stovky vlastenců odchodem za hranice s cílem vytvořit zahraniční armádu pro boj s německými nacisty

Po týdnech a měsících nejistoty i konfliktů s komunisty a levičáky z řad tzv. „hvězdářů“ byli čs. dobrovolníci konečně postupně vysíláni přes Oděsu na Střední východ

Určitý čas byli čs. dobrovolníci internováni i v táboře NKVD v suzdalském táboře

Jedna ze skupin čs. vojáků, kteří prošli sovětskou internací, právě vyměnila ruské ušanky za britské tropické přilby

BALKÁNSKÁ CESTA DO FRANCIE I DO POUŠTĚ

Po porážce Polska v září 1939 zbývala nyní českým vlastencům strastiplná ilegální cesta do zahraničních jednotek prakticky již jen přes Slovensko, Maďarsko a Jugoslávii, odkud byli organizovaně transportováni přes Recko či Turecko do Francouzi ovládaného libanonského Bejrútu. Odtud byli přepraveni po moři do Francie, kde se formovaly v Agde a jeho okolí jednotky 1. čs. pěší divize. Touto trasou se od září 1939 do června 1940 dostalo v rámci 77 transportů celkem 2 058 dobrovolníků do Francie.

Po její katastrofální porážce v červnu 1940 a ústupu torza čs. jednotek do Velké Británie bylo velice složité dostat se z protektorátu tam, kde by se nabízela možnost bojovat v řadách čs. zahraniční armády. Poslední nadějí byla území pod vládou Francouzů a Britů na Středním východě (Libanon, Sýrie, mandátní území Palestina), kam nyní směřovaly desítky běženců z protektorátu a ze Slovenska, které na jejich cestě zastihla porážka Francie. Prudký obrat francouzské politiky ve vstřícnosti k nacistickému Německu, který reprezentoval nyní nový nejvyšší představitel Francie maršál Philippe Pétain, však našim dobrovolníkům nenabízel do budoucna příliš mnoho pozitivního.

Velké nebezpečí při ilegálním přechodu horthyovského Maďarska pro uprchlíky z okupovaných českých zemí a Slovenska představovali agilní maďarští četníci

Bezpečí pro uprchlíky z protektorátu představovala až Jugoslávie a její hlavní město Bělehrad

V červnu 1940 bránily demoralizovanou Francii i dva československé pěší pluky, ale Francouzi kapitulovali již několik dní po jejich příchodu na frontu

Nejvyšším československým vojenským představitelem na Balkáně a později na Středním východě byl bývalý legionář generál Ondřej Mězl (1887–1968), který vystupoval pod krycím jménem Andrej Gak

Z Jugoslávie pokračovali uprchlíci do jihofrancouzského Agde, kde byla formována nová československá zahraniční armáda

Kresba z deníku Karla Brandýse ukazuje symbolicky „balkánskou trasu“, již musel zdat on i další odvážlivci, kteří se nehodlali smířit s nacistickou okupací

Několik stovek posledních uprchlíků přes Balkán dostalo nakonec šanci k výcviku a boji díky Britům na Středním východě

DAVIDOVA HVĚZDA A TRIKOLÓRA

Z 2489 vojenských osob, které prošly během války čs. evidencí na Středním východě, se 425 mužů hlásilo k židovské národnosti a dokonce 1 232 k židovskému náboženství, další muži židovského původu byli bez vyznání a hlásili se k české či slovenské národnosti.

Cesty československých Židů do čs. armády na Středním východě byly různé. Jedni sem přišli ještě před vypuknutím války jako vystěhovalci do Palestiny, další přišli přes Polsko a sovětskou internaci, jiní při útěku před nacisty šli balkánskou trasou. Mnoho dalších v letech 1939–1940 využilo dunajské parníky, kdy ještě nacisté „tolerovali“ vysídlení Židů do Palestiny, což však nevěstali její britští správci. Vysoký komisař pro Palestinu sir Harold McMichael například v srpnu 1940 až po mnoha urgencích povolil zatím jen omezený přírůstek Židů do čs. jednotky na Středním východě, který nesměl přesáhnout polovinu jejího celkového stavu. Nakonec však byl tento problém i s několika antisemitskými excesy některých vojáků zažehnán a Češi, Slováci i Židé sepsali ve stejné uniformě jednu z hrdých kapitol společného boje s nacismem.

Tel Aviv na počátku 2. světové války. I zde hledalo často ještě před jejím vypuknutím mnoho českých Židů azyl. Britští správci Palestiny se však snažili židovský příliv tvrdě omezit

Lod' Patria měla proto z příkazu britských úřadů odvézt asi 1 500 židovských uprchlíků ze střední Evropy do internace na ostrově Mauritius

Velmi významnou součástí čs. armády na Středním východě se stali židovští uprchlíci z okupovaného Československa

Dne 25. listopadu 1940 však došlo na Patrii k výbuchu a potopení lodi, při kterém zahynulo 280 lidí, mezi nimiž bylo i 14 mužů hlásících se do čs. armády

Drtivá většina příbuzných čs. vojáků židovského původu zahynula v Osvětimi a dalších nacistických vyhlazovacích táborech!

Polní rabín JUDr. Hanuš Rezek (původním jménem Rebenwurz) při bohoslužbě u československé vojenské jednotky

SKROMNÉ ZAČÁTKY POD STAROŘÍMSKÝM AKVADUKTEM

Den 29. června 1940 je stěžejním datem formování čs. armády na Středním východě. Toho dne totiž z horké pudy Petainovými Francouzi ovládaného Bejrútu vyjelo do Palestiny, která byla pod britskou správou, 206 československých dobrovolníků. Ti se pod památným starořímským akvaduktem ve vojenském táboře Az Sumeiriya stali základem budoucí čs. jednotky. O čtyři dny později za nimi ze Sýrie dorazilo dalších 16 dobrovolníků v čele s bývalým legionářem pplk. pěch. Karlem Klapálkem.

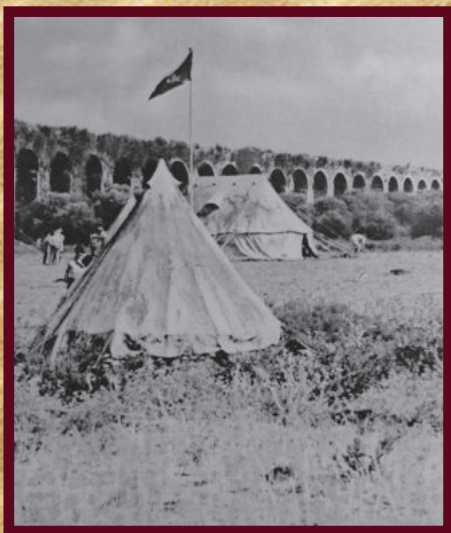
O dva týdny později se do nového tábo-
ra ve vesničce Gedera nedaleko Tel Avivu
přesunulo 59 důstojníků a 198 poddůstoj-
níků a příslušníků mužstva, které pomalu
začali doplňovat další dobrovolníci. V srpnu
je navštívil nejvyšší čs. vojenský představitel
na Středním východě generál Andrej Gak
(Ondřej Mězl) coby zástupce čs. exilové vlá-
dy v Londýně. Zárodek čs. jednotky tehdy
ještě nesl označení Československý 4. pěší
pluk, ale již 1. listopadu byl přejmenován na
Čs. pěší prapor 11 – Východní a 10. pro-
sine se přesunul do oázy Jericho v Judské
poušti, aby se muži a chlapi ze srdce Evropy
v tropických přilbách s československou vla-
ječkou aklimatizovali na pobyt v pouštních
podmínkách.

Velkou zásluhu na vytvoření základních podmínek pro vznik čs. jednotky na Středním východě měl československý generální konzul v Jeruzalémě J. M. Kadlec

V novém táboře Gedera si čs. vojáci museli postavit stany již sami

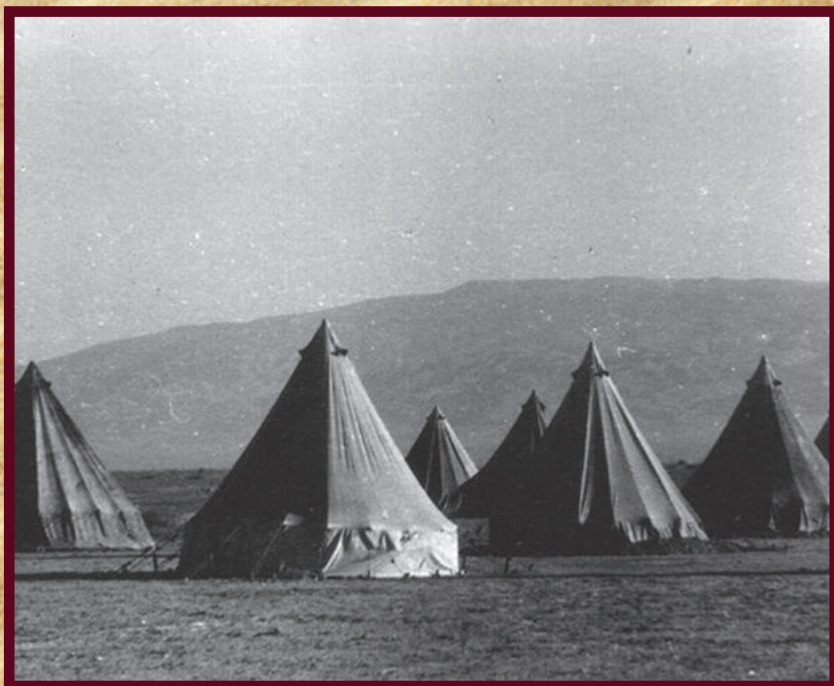
První tábor čs. vojáků stál pod starobylým akvaduktem z dob římské říše na britské základně Az Sumeiriya

V srpnu 1940 také v Gedeře převzali Čechoslováci od Britů strážní odpovědnost za tábor

Každou možnou chvíli vyplňoval tvrdý výcvik s britskými zbraněmi

V prosinci 1940 se čs. jednotka přesunula do pázy Jericho v Judské poušti, aby se zde aklimatizovala pro službu v pouštních podmínkách

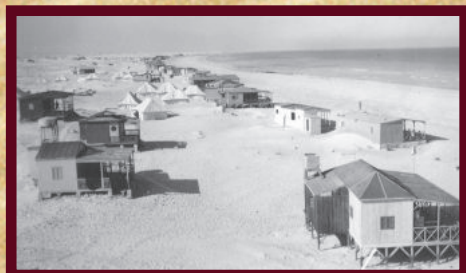
POD EGYPTSKÝMI PALMAMI

Koncem února 1941 byly čs. prapor a výcvikové středisko nováčků v celkovém počtu téměř pěti set mužů přesunuty do Egypta do oázy Sidi Bishr, odkud se čs. vojáci 28. března přesunuli do Agami, kde od britského velení dostali první úkol – strážní službu v alexandrijském válečném přístavu a v okolních zajateckých táborech. Zde se také poprvé čs. vojáci setkali s důsledky německých náletů na Alexandrii.

V té době se jednotka rozrůstala o přírůsky ze sovětské internace, kdy si jedni vojáci přinášeli rozčarování z poznání zákulisí sovětského režimu, zatímco se druzí – tak zvaní „hvězdáři“ – pod vlivem komunistické ideologie snažili jednotku rozložit v intencích dosud platného paktu Molotov-Ribbentrop. Politické napětí v jednotkách však generál Gak a jeho spolupracovníci ve spolupráci s Brity rázně utlumili izolací nejradikálnějších extrémistů. Většina vojáků již předtím odmítla jejich působení, protože pro ně zůstal důležitějším výcvik a prioritou boj s německými nacisty a jejich spojenci a také obnova demokratického Československa.

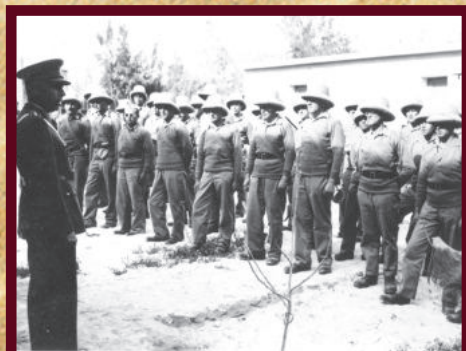
Prvním místem pobytu čs. vojáků v Egyptě se v únoru 1942 stala oáza Sidi Bishr

Na novém působišti v Agami byli již čs. vojáci pověřeni strážní službou v alexandrijském válečném přístavu a v okolních zajateckých táborech

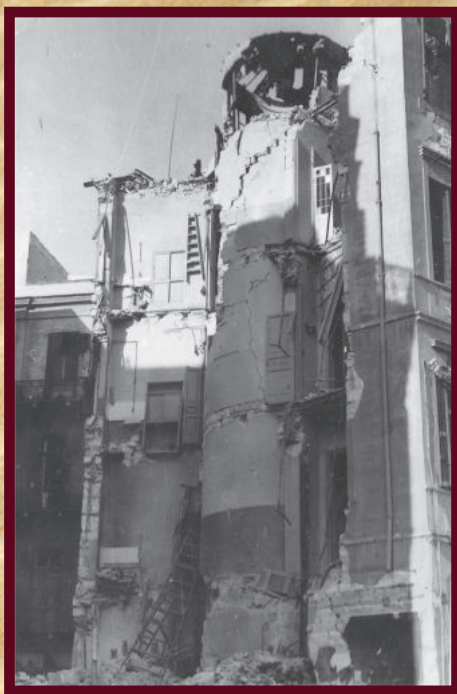
Jeden z nejmladších čs. vojáků Zdeněk Lípa na stráž u čs. tábora. Tehdy mu bylo pouhých 18 let a 5 měsíců

Podplukovník Rudolf Bulandr při uvítacím projevu skupiny nováčků, která na Střední východ dorazila ze sovětské internace

Africa Star
– spojenecká
pamětní medaile
pro všechny
účastníky pobytu
ve válečném pásmu
severoafrického
bojiště

V Alexandrii se mohli čs. vojáci setkat s následky
německých náletů

Koalice proti Hitlerovi – vpravo dole český voják Oldřich Sežek na pamětní fotografii
s polským a australským pěšákem, britským námořníkem a vojákem a egyptským policistou

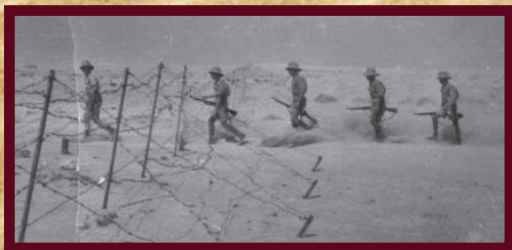
NA ZKUŠENÉ V ZÁPADNÍ POUŠTI

Přestože nebyl dosud ukončen výcvik nováčků a jednotce chyběly některé zbraně, byl 31. května 1941 Čs. pěší prapor 11 – Východní v celkovém počtu 759 mužů přesunut do frontového pásma v prostoru Sidi Hanaish v Západní poušti u Mersa Matrúh s cílem aklimatizovat se ve frontovém pásmu. Jeho prvním bojovým úkolem se v rámci britské 23. pěší brigády stala především ostraha polních letišť RAF v této oblasti podle plánů vypracovaných velitelem praporu pplk. Klapálekem.

Při této službě také 22. června 1941 jednotku zastihla zpráva o německém útoku proti Sovětskému svazu, která naplnila čs. vojáky nadějí, že rozšíření protihitlerovské koalice se nacistům stane osudným. V té době již dva týdny bojovaly britské jednotky v rámci operace Exporter proti jednotkám s Němci kolaborujícího petainovského režimu v Sýrii a Libanonu. Sem měli být nyní nasazeni i čs. vojáci, kteří 24. června zahájili přesun ze Sidi Hanaish do tranzitního vojenského tábora Tahag u Suezského průplavu, kde jednotka obdržela 23 nových nákladních automobilů a dosud chybějící výzbroj. Bojový křest ohněm se nezadržitelně přiblížil...

Přesun do frontového pásma v Západní poušti se stal první větší zkouškou, ve které čs. vojáci skvěle obstáli

Československá průzkumná hlídka vyráží do předpolí obranných postavení u Sidi Hanaish

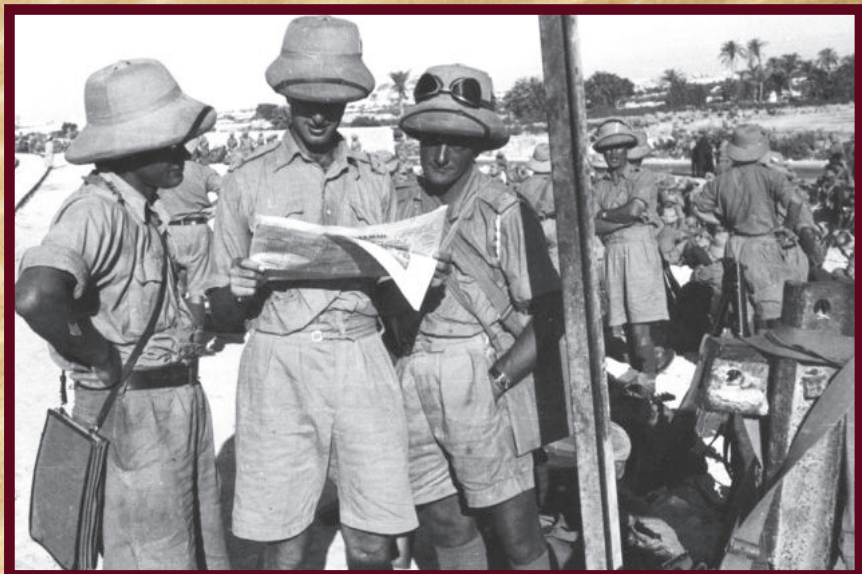
U Sidi Hanaish se Čechoslováci nepříteli a možnosti boje s ním zatím nedočkali...

Ke chvíli nutného odpočinku z nouze posloužil i horský egyptský píseň

Místo boje u Sidi Hanaish přišel rozkaz k přesunu zpět k Suezskému průplavu a dále do Sýrie, kde probíhaly boje s francouzskými jednotkami věrnými petainovské proněmecké vládě ve Vichy

V Západní poušti se čs. vojáci dozvěděli nečekanou zprávu o Hitlerově osudné chybě, když napadl Sovětský svaz

Každou zastávku na železnici musela zajišťovat improvizovaná protiletadlová obrana

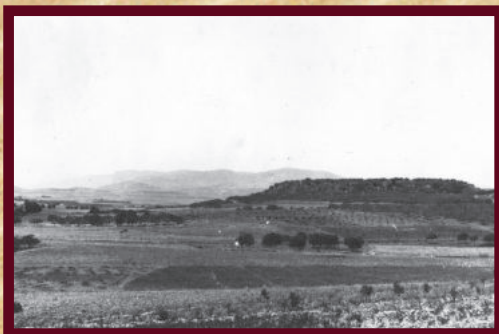
PRVNÍ ZTRÁTY

Dne 2. července 1941 zaujal Čs. pěší prapor 11 – Východní v rámci britské 23. brigády bojová postavení ve frontovém pásmu na libanonsko-syrských hranicích. O čtyři dny později, 6. července, utrpěli čs. vojáci po francouzském dělostřeleckém přepadu na hřebenu výšiny Beehive u libanonského Merdjayounu první bojové ztráty. Vedle několika vážně zraněných se prvním padlým příslušníkem čs. armády na Středním východu stal dvacetiletý voják Jiří Haas z Brna. Velitel praporu pplk. Klapálek tehdy hořce konstatoval, že padl paradoxně nikoliv rukou nacistů, ale že jeho smrt mají na svědomí bývalí dlouholetí spojenci.

Tři dny po tomto incidentu došlo v městečku Chebaa k nočnímu boji průzkumné jednotky Čechoslováků s útwarem francouzské cizinecké legie, ve které tehdy sloužila řada Čechů a Slováků. Několik desítek z nich však v oněch dnech zběhlo k Britům a záhy svými zkušenostmi obohatili Klapákovu jednotku. Přes všechny drsné návyky, které získali v cizinecké legii, byly jejich znalosti z pobytu a bojů v poušti pro prapor k nezaplacení.

První padlý čs. voják Jiří Haas z Brna je dnes pohřben na britském vojenském hřbitově v dnešní izraelské Haifě, kterou v období války spravovala Velká Británie

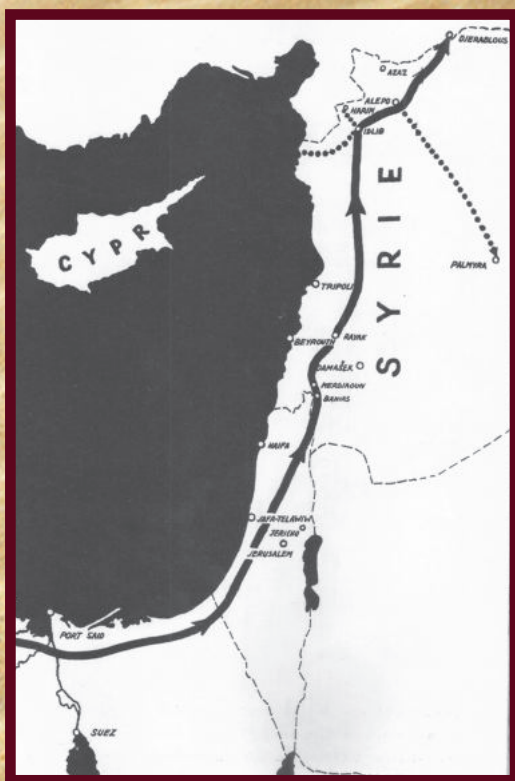
Pahorek Beehive (Včelín) jižně od libanonského Merdjayounu – místo prvního střetnutí s petainovci

Československá hlídka při ostraze přechodného postavení praporu na syrsko-libanonském pomezí

Průzkumná hlídka Čechoslováků v horském terénu. Vpravo se 1941cm nejvyšší příslušník Čs. pěšího praporu 11 – Východního Jozef Hercz

Boje skončily... a zvědaví Čechoslováci okukují poškozený francouzský tank Renault R-35

STRÁŽCI TURECKÉ HRANICE

Vzhledem k nabídnutému průměří ze strany Petainových Francouzů byl již 12. července 1941 zastaven další postup čs. jednotky, která se nejprve přesunula do tábora Youhmour a 4. srpna zahájila dlouhý přesun Syrskou pouští do Idlibu, aby se podílela opět v rámci 23. brigády na zajištění obrany a vnitřní bezpečnosti severní Sýrie. Velitelství čs. praporu se přesunulo do syrského Aleppa a jednotlivé roty se ujaly strážní a kontrolní služby na syrsko-tureckém pomezí. Prostor, na němž byl tehdy prapor rozložen, se rovnal asi ploše Čech!

Monotónní služba v kraji zamořeném malárií a dalšími nemocemi Čechoslováky však neuspokojovala. Chtěli bojovat, a proto 20. září dokonce dezertovalo z Aleppa na ukradeném nákladním autě 24 československých vojáků do Íránu, kde kontaktovali sovětské orgány s cílem zúčastnit se bojů na východní frontě. Akce byla výrazem upřímné touhy čs. vojáků bojovat s nacisty na jedné straně i produktem komunistické podvratné agitace na straně druhé. Nakonec se touha celého praporu začala vyplňovat 7. října, kdy jeho roty zahájily předávání svých postavení Australanům a chystaly se k odjezdu na frontu.

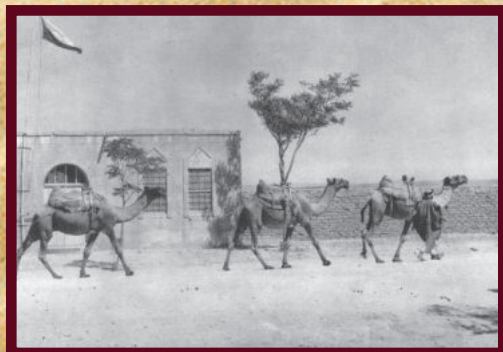
K přesunům v Sýrii sloužily čs. jednotce kanadské vozy Chevrolet CMP

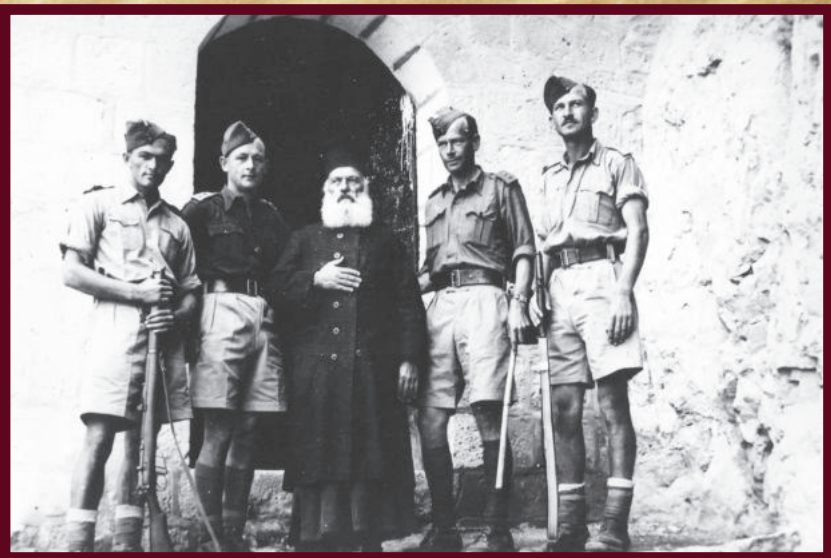
V Sýrii používal čs. prapor k bojovým přesunům a průzkumu také britské „brenccarriery“

Protimoskytová výstroj byla v některých částech severní Sýrie nezbytná, ale služba v ní byla krajně nepříjemná

Československá vlajka nakonec zavlála i v malé osadě Djarablous na syrsko-tureckých hranicích

V Sýrii přišli čs. vojáci do styku s řadou kultur a náboženství

Monotónní strážní služba na tureckých hranicích Českoslováky neuspokojovala. Chtěli bojovat!

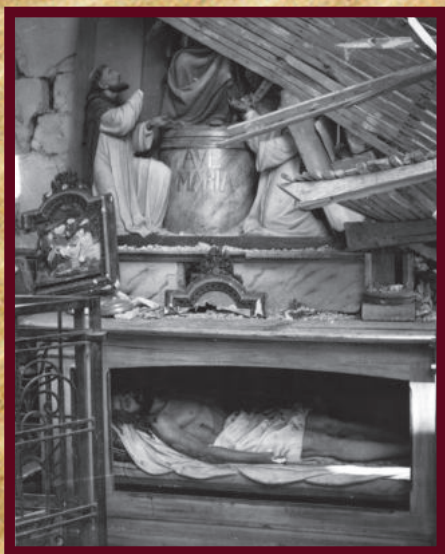
TOBRUK – POUŠTNÍ PEVNOST NA BŘEHU MOŘE

Tobruk (arabsky: **طبرق** , nazývaný také Tobruk, Tóbruch, Tobruch, Tubrug nebo Tobruck) je přístav v severovýchodní části Libye ležící na jižním pobřeží Středozemního moře poblíž hranic s Egyptem. V roce 1911 město, stejně jako celou zemi, ovládli Italové. Ti zde koncem 30. let kolem něj vybudovali pásmo opevnění, které z Tobruku udělalo v době 2. světové války legendu, na které se svým dílem spolupodíleli také Češi a Slováci!

V letech 1941–1942 bylo o Tobruk a jeho okolí totiž svedeno několik velkých bitev mezi britskou armádou a německými či italskými jednotkami. Nejslavnější kapitolou tohoto období se stala od dubna do prosince 1941 legendární, 244 dnů trvající, obrana obklíčeného přístavu, ve které vynikli zejména rázovítki Australané generála L. J. Morsheada z 9. pěší divize ve svých charakteristických širácích. Především oni zabránili Hitlerovu oblíbenci Erwinu Rommelovi, aby s tímto městem v týlu pronikl k Suezskému průplavu.

Tobruký přístav i přes řadu potopených lodí byl jedinou zásobovací tepnou obklíčené pevnosti

Zničený tobrucký kostel – jeden z řady dokladů o urputnosti bojů o tento významný bod severoafrického bojiště

Z tvrdých bojů o Tobruk dnes zbylo pár fotografií a příběh hrdinství, které nemůže být zapomenuto

Německý „blitzkrieg“ v severní Africe dělal zpočátku Britům a jejich spojencům velké potíže

„Liška pouště“ – velitel německého Afrikakorpsu (se znakem palmy a hákového kříže)
 generálporučík Erwin Rommel měl pro Hitlera dobytím Suezského průplavu
 otevřít cestu do Asie

Svěrázní
 Australané
 hrdě převzali
 označení
 „tobrucké
 krysy“ a dělali
 si pro potěšení
 i improvizované
 medaile s tímto
 titulem

Poprvé německé jednotky v poušti zbrzdili Australané několikaměsíční
 obranou Tobruku

MARSZ, MARSZ, BRYGADA KARPACKA – MOC U NAS I SILA JUNACKA!

Velmi významnou část obránců tobrucké pevnosti tvořila polská Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich, které velel generál Stanisław Kopański. Brigáda se začala formovat v dubnu 1940 v Sýrii z polských vojáků, kteří ustoupili v září 1939 do Maďarska a Rumunska. V Tobruku zahájila operační činnost 27. srpna 1941 po náročném transportu po moři v rámci operace Treacle. V říjnu byl také polskému velení podřízen Československý pěší prapor 11 – Východní. Jazyková blízkost, kulturní příbuznost a především společný nenáviděný nepřítel daly rychle zapomenout na vzájemné hořké rozpory ze září 1938 a naopak napsaly – spolu s letci obou zemí na londýnském nebi ve dnech bitvy o Británii – jednu z nejkrásnějších kapitol společného boje Čechů a Poláků za národní svobodu. Za čtyři měsíce obrany Tobruku a jeho okolí zaplatili polští vojáci krvavou daň v podobě 156 padlých a 467 raněných! Polští hrdinové od Tobruku se stali později jádrem 3. divize „Strzelców Karpackich“, která se v letech 1944–1945 proslavila v Itálii v urputných bojích o Monte Cassino či Boloňu.

Velitel polské brigády generál
Stanisław Kopański

Čech a Polák – umírali v Tobruku daleko od vlasti
v boji se společným nepřitelem

Společné bohoslužby Čechoslováků a Poláků cestou
na Střední východ na palubě lodi Warszawa v březnu
1941

Nástup polské brigády v srpnu 1941 v Alexandrii
k transportu do Tobruku

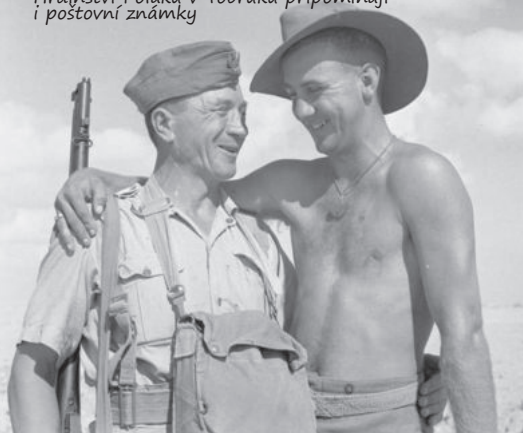
V závěru obklíčení vytvořili Čechoslováci s Poláky z kořistního materiálu společnou dělostřeleckou baterii

Své vojáky v Tobruku tajně navštívil polský ministerský předseda generál Władysław Sikorski

Hrdinství Poláků v Tobruku připomínají i poštovní známky

Australané a Poláci rychle vytvořili v Tobruku soudržnou hráz proti německým a italským obléhatelům

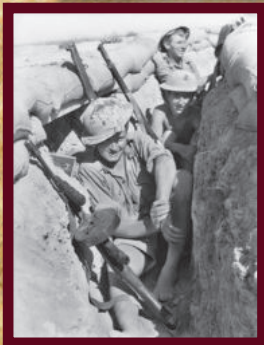
RISKANTNÍ PLAVBA DO DĚJIN

Do obleženého Tobruku se dalo dostat pouze po moři, kde hlídkovala nepřátelská letadla, číhaly ponorky a plavbu ohrožovaly i četné námořní miny. Jako první tam připlul 12. října 1941 na torpédoborci Hero (H 99) pod velením pplk. Karla Střelky čs. ubytovací oddíl v počtu 6 důstojníků a 23 vojáků. V té době se chystal celý prapor (oslabený o řadu nemocných v Sýrii) k dlouhému přesunu do tábora el-Amiriye u Alexandrie, aby 21. října v noci bylo 634 jeho mužů do obleženého Tobruku po vlnách rozbourěného Středozemního moře přepraveno na torpédoborcích Napier (G 97) a Hasty (H 24).

Byla to divoká plavba ve stísněných prostorách na palubách malých torpédoborců, kdy většinu čs. vojáků trápila mořská nemoc. Přesto se prapor v pořádku dostal do Tobruku a vstoupil tak do dějin této války, aby si jeho muži po boku Angličanů, Australanů, Indů a Poláků vysloužili již tehdy známý válečnický titul „tobrucké krysy“! Původně šlo o nadávku anglického zrádce Williama Joyceho (lord Haw-Haw) v němčském vysílání. Tu si však rázovití Australané rychle přivlastnili jako hrdý přívlastek.

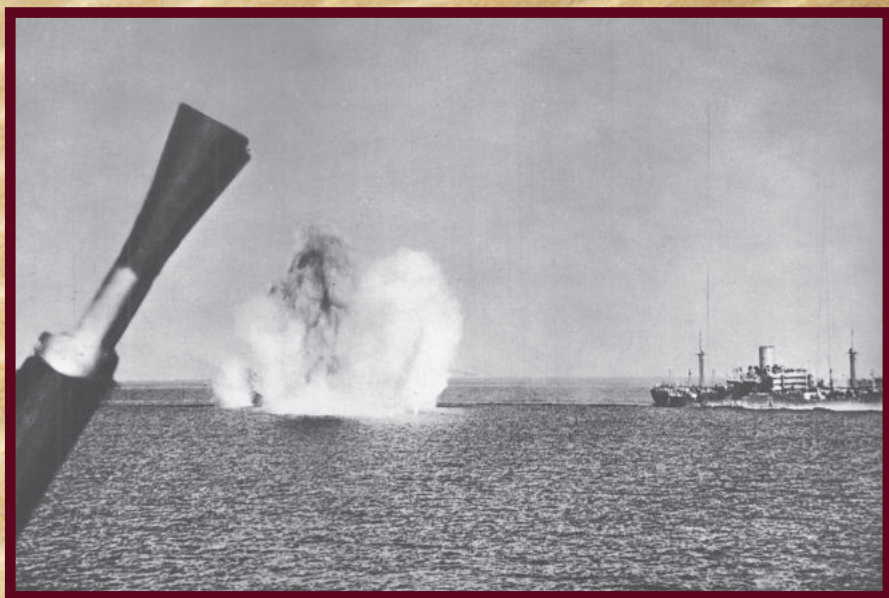
Britské torpédoborce (shora). Hero, Napier a Hasty přes všechny nástrahy dopravily československé vojáky v pořádku do obklíčeného Tobruku

Vyčerpané australské vojáky po mnoha měsících bojů bylo třeba již vystřídat

Čechoslováci se připravují v alexandrijském přístavu k naložení a dramatické noční plavbě do Tobruku

Většina konvojů do Tobruku musela čelit nejen ponorkám a námořním minám, ale i řadě leteckých útoků

Neskutečně stateční Australané na cestě k zaslouženému odpočinku v zázemí

MEZI „TOBRUCKÝMI KRYSAМИ“

Úsek čs. praporu se nacházel v první linii tobruckého perimetru po obou stranách výpadové silnice na Dernu a měřil zprvu „jen“ 5,7 kilometru. Později se rozšířil až k mořskému břehu. Jeho obrana se opírala o třináct pevnůstek (s původním italským označením od S 15 po S 31/5). Hlavní těžiště bylo v největší pevnosti S 19 (s krycím názvem „Honza“), ležící po jižní straně strategicky významné silnice. Právými sousedy Čechoslováků směrem k moři byli nejprve vojáci australského praporu 2/13 a později polského hulánského pluku; na jihu stál 3. polský prapor.

S Poláky vytvořili Čechoslováci v závěru obléhání z ukořistěného materiálu dokonce smíšenou dělostřeleckou baterii pod velením npor. Iva Pazderky. Všechny obránce Tobruku, ať již šlo o australské samorosty, hrdé Poláky, stoické Angličany, potutelné Čechy, vznětlivé Slováky či exotické Indы, spojovalo mužné odhodlání zmařit Rommelovy plány na dobytí Suezského průplavu i další vysněné cesty k irácké a ázerbájdžánské ropě. Všichni chtěli ubránit důležitý přístav za každou cenu!

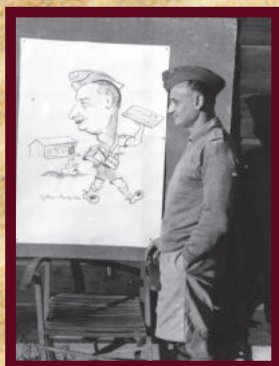
Bývalý španělský interbrigadista a cizinecký legionář Ferdinand Pavelka (+ 15. 4. 1945)

Nejmladší čs. voják František Starý (17 let, 4 měsíce a 11 dní při příplutí do obleženého Tobruku)

Velitel 3. pěší roty škpt. gšt.
Josef Bernas-Boršský

Zástupce velitele 2. pěší roty
npor. Karel Brauchbar u své
karikatury

Nadporučík Jaroslav Štětka (+ 10. 11. 1944 Dunkerque) se svými
vojáky bránil pevnůstku S 23

Legendární fikovník u československého velitelství přišel časem
o všechny listy, ale celé obléhání Tobruku přežil!

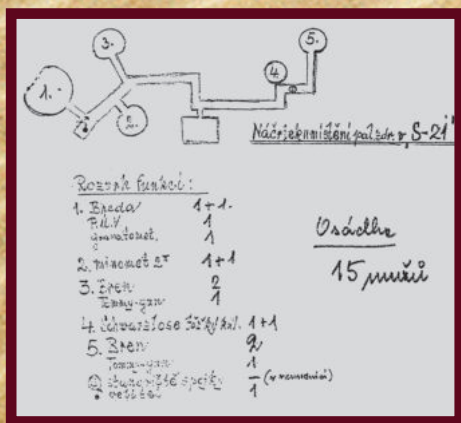

U kulometu pózuje styčný důstojník praporu por. Eduard de
Lorme (ve skutečnosti šlechtic z rodu Lobkowiczů)

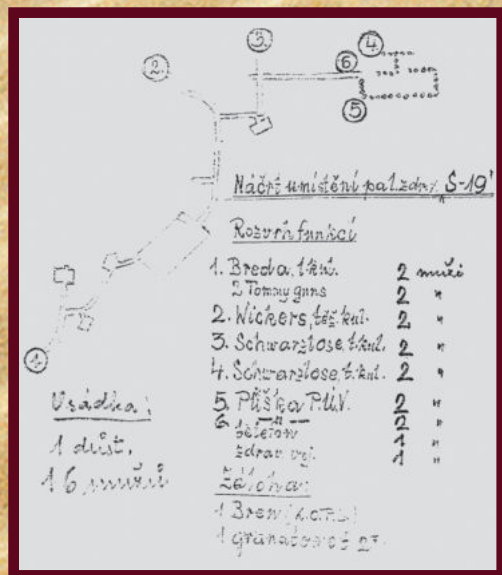
ŽIVOT V PRACHU A KAMENÍ UPROSTŘED MINOVÝCH POLÍ

Život v pevnůstkách na tobruckém perimetru – v prachu, špíně, útocích pouštních blech, při jednotvárné konzervované stravě se suchary a nekvalitní vodě, při silné dělostřelecké a minometné střelbě – byl opravdu vyčerpávající. Přesto se českoslovenští vojáci nenechali zlomit. Nejlépe vše charakterizuje vzpomínka poručíka Jana Vacka: „Brzo si zvykneš na šero bunkru. Vidiš šedou masivní kobku s očázeným stropem, neomítnutými stěnami. Na zemi ve zmatku dek, pláštů, kožených vest, toreb, stanových dílců leží posádka... Změň výstroje a chlapů, černých vlasatých a neholených. Špína, pot, jakási vězeňská zatuchlina vane z těch dobrovolných vězňů – československých bunkrářů. Tvrdý život. Kluci se však smějí a stále žertují; žerty jsou tvrdé i řezavé...“

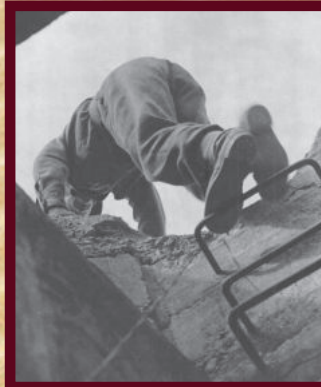
Byla to nutná obrana psychiky i těch nejtvrděších mužů, protože do úseku čs. jednotky během jejího pobytu v obležené tobrucké pevnosti dopadlo téměř 10 000 nepřátelských granátů, min a šrapnelů a vybuchlo tu 29 leteckých pum!

Plánek pevnůstky S 21 s krycím názvem „Hulín“

Plánek pevnůstky S 19 s krycím názvem „Honza“

Výstup z podzemních kasemat jedné z tobruckých pevností si po několika desetiletích vyzkoušel při přípravě filmu Tobruk i režisér Václav Marhoul

Když fašistická Itálie v září 1938 ochotně v Mnichově pomáhala likvidovat demokratické Československo, nikdo netušil, že Čechoslováci budou jednou ovládat italská opevnění až v Africe

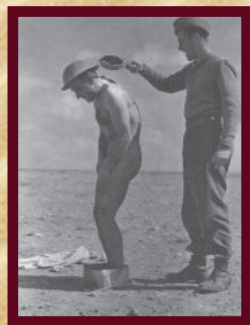
Zleva voják Jozef Hafič s italským lehkým kulometem Breda a voják František Vavrečka s americkým samopalem Thompson ve střelně z jedné tobruckých skalních pevnůstek

V nepohodlném pevnostním „domově“ se spalo, vařilo, bojovalo i hledalo místo na trochu soukromí při „hygieně v mezích možnosti“

POVODEŇ V POUŠTI

I když pitná voda představovala pro obležené město i jeho obléhatele obrovský problém, představa, že v nehostinném pouštním kraji okolo Tobruku lze narazit ve velkém jen na slanou mořskou vodu, je mylná. Českoslovenští vojáci se o tom přesvědčili 17. listopadu 1941 v noci při nečekané obrovské průtrži mračen, z které vznikla v předpolí přístavu ničivá povodeň, která zaplavila podstatnou část obranného úseku čs. praporu. Jednotka ztratila mnoho výstroje, výzbroje a potravin. Jeden z československých vojáků při tom přišel o život během kontroly spojení a jeho tělo kalné proudy vody odplavily do moře. Pevňůstky a obranná postavení v terénu byly vyplaveny. Naštěstí stejné potíže měl tehdy i protivník. Když se druhý den voda vsákla do písku a dravá řeka zmizela, běsnění žívlů na obou stranách frontové linie připomínaly jen poničené obranné úkryty a polní stanoviště vojáků. Podobně prudkých průtrží, byť ne v takové intenzitě, prožili českoslovenští vojáci při obraně Tobruku a pak i v době služby po jeho osvobození několik.

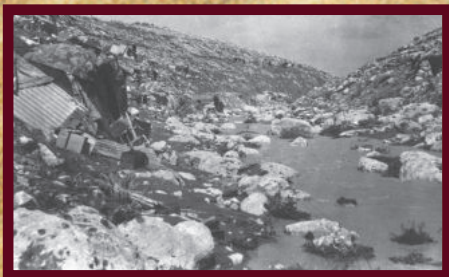
Koupeľ v poušti byla vždy víceméně jen symbolickým aktem

Voda v pouštní válce měla doslova a do písmene cenu krve

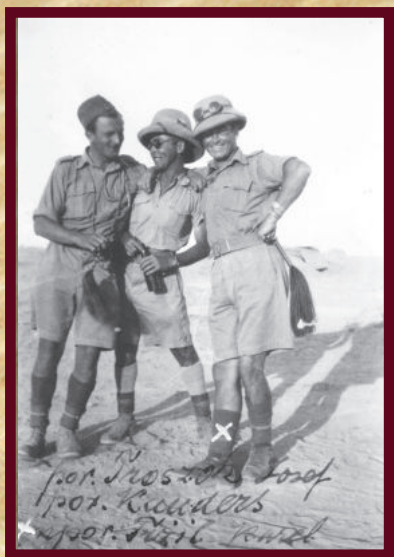
Na tobruckém hřbitově nakonec spočinul i četař Jaroslav Roznětinský – oběť listopadové povodně

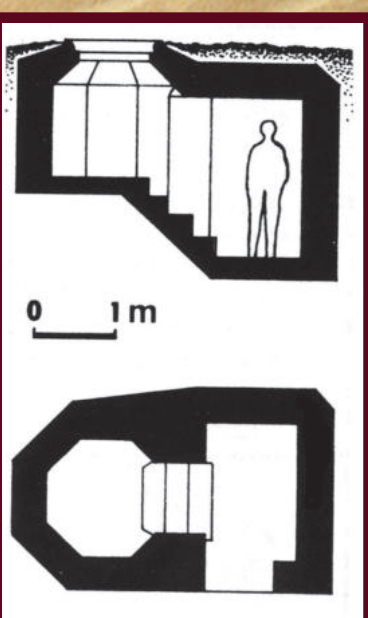
Vádí es Sehel po ničivé noční průtrži mračen 17. listopadu 1941

Klamné předstírání vlastních pozic mělo zmást nepřítel, ale písečné bouře a nečekané deštové přehánky dokázaly ničit vše stejně spolehlivě jako třeba minometná palba

Nadporučík Karel Tržil (vpravo) utonul 5. prosince 1941 pro změnu v moři při torpédování nemocniční lodi

Zde udělali italští stavitelé chybu: Stropními vchody do pevnostní linie v Tobruku při nečekané průtrži mračen snadno vnikala voda

POUŠTNÍ PRŮZKUMNÍCI

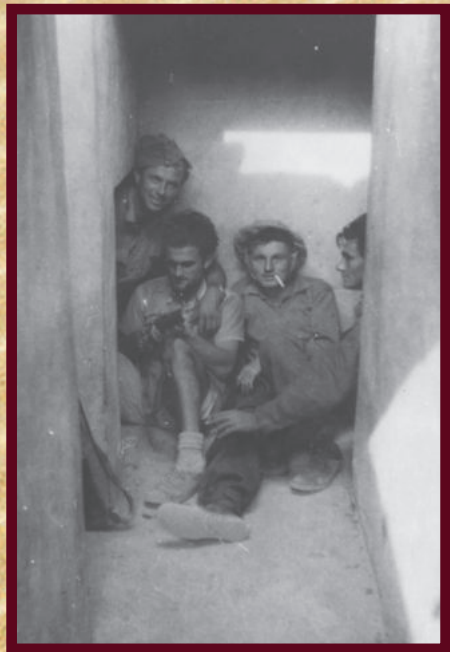
Významnou součástí bojové činnosti čs. vojáků v Tobruku byly noční (a občas i denní) průzkumné hlídky v předpolí vlastních obranných postavení v tzv. „zemi nikoho“, kde ovšem pod nánosy rychle se měnících písečných dun číhala četná a nikým nezmapovaná minová pole! Nic se však nesmělo ponechat náhodě a jakákoliv chyba při pozorování nepřítele by se obležené pevnosti mohla stát osudnou.

Pohybovat se nepozorovaně v blízkosti nepřátelských postavení vyžadovalo velkou dávku chladnokrevnosti i šikovnosti. Při té příležitosti je třeba připomenout, že se operovalo ve skalnaté a prašné poušti s trochou trnitých křovisek, kterou přetínalo několik kaskádovitě členěných kaňonů (vádí) se skalními převisy a rozsedlinami, v nichž se do dálky rozléhal každý silnější zvuk.

Těto náročné a riskantní činnosti se zúčastnilo celkem 188 mužů (prakticky čtvrtina jednotky), kteří při tom prokázali obrovskou míru odvahy, invence, rozvážnosti a racionality. Je třeba ocenit, že kromě několika zraněných během občasných divokých přestřelek s nepřítelem, nepřišel prapor při tomto průzkumu ani o jednoho muže!

V kamenitém terénu Vádí es Sehel začínala většina denních i nočních průzkumných hlídek

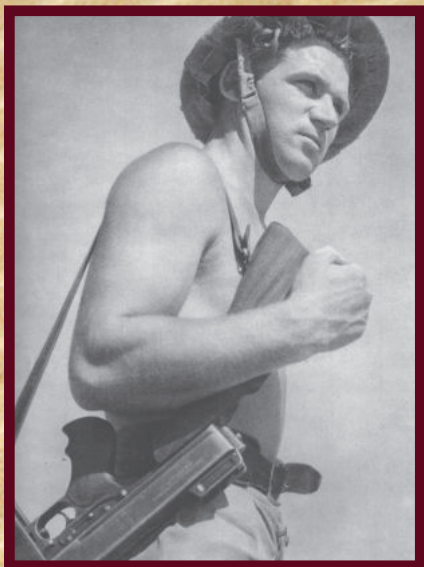
Především v noci opouštěli čs. vojáci své pevnostní kobky a vydávali se do „zeme nikoho“ na průzkum

Nejedna průzkumná hlídka skončila divokou přestřelkou (pozdější fotorekonstrukce Roberta Kellnera)

Kamarády na průzkumu zajišťovaly kulometné hlídky v kamenitých sangarech na předním okraji obranné linie

Vojín Karel Štolba z Veselí na Moravě patřil mezi nejstatečnější „hlídkáře“ s největším počtem průzkumných akcí

Nebezpečné památky na boje o Tobruk lze v jeho okolí nalézt dodnes

Tváře československých vojáků hovoří jasně o tvrdém výcviku i službě na Středním východě a v severní Africe

KONEČNĚ OSVOBOZENÍ!

Dne 18. listopadu 1941 dosáhly spojenecké síly stavu, kdy mohly zahájit operaci Crusader s cílem osvobodit obležený Tobruk. Na hrotu útočila novozélandská divize. Předpokládalo se, že tato akce bude trvat týden, avšak k porážce německých a italských sil bylo nakonec zapotřebí tři týdnů. Mezitím, 6. prosince, do města po moři dorazilo dalších 84 československých vojáků jako bojová náhrada za padlé, raněné a nemocné. O čtyři dny později obležení Tobruku skončilo a nepřátelské jednotky pod tlakem spojenců ustoupily daleko na západ. Výpadu z pevnosti se zúčastnil pod velením kpt. Jana Svobody i předem připravený tzv. „pronásledovací oddíl“.

Zatímco polská brigáda stíhala ustupujícího nepřítele, československý prapor zůstal v Tobruku s úkolem střežit letiště al-Adem a tobrucký přístav. Pouze jeho 2. pěší rota byla vyslána na frontu s cílem chránit velitelství britského XIII. sboru, se

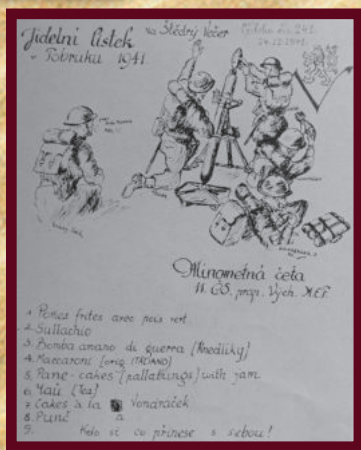
kterým se dostala až ke zhruba 350 kilometrů vzdálenému libyjskému přístavu Benghází. V Tobruku si zatím miny vybíraly dále daň na životech a zdraví československých vojáků...

Po 244 dnech obléhání byl Tobruk konečně 10. prosince 1941 osvobozen!

Polní bohoslužby evangelického faráře svobodníka Pavla Sulana – vlevo nadporučík Ladislav Snidal (pozdější navigátor RAF) a Jaroslav Štětka (padl v listopadu 1944 u Dunkerque)

Humor neopouštěl čs. vojáky ani v dobách vánočních – jídelní lístek minometné čety s kresbičkami vojáků Hellera, Zdika, Goldbergera, Vondráčka a Grobla

4064 88 52 000
Army Form W2014
Issued at G. to soldiers

BURIAL RETURN.

(Date) 23. 11. 1944

PLACE OF BURIAL TOBRUK Map Reference 41.25 42 85
(and name of Cemetery) War Cemetery Tobruk Ghazal 4.30.000

Grave No. 29 B Army No. 2/14.500.103

Unit 11 Czechoslovak Bn

Name: (Surname) ADAMEK (Initials) A. F.

Rank 1st Lt. (promoted 2nd Lt.) Religion R. Co.

Date of Death 21. 11. 1941 Date of Burial 22. 11. 1941

Means of Identification Rec. by V.C. Coy and his friends

Have effects (if any) been forwarded to the Base?

CROSSES. (Strike out all but one line.)

- No cross required as an adequate cross with durable inscription is already in position.
- Cross required: (a) Will be called for at G.R.U. Office as
(b) To be forwarded by G.R.U. to
(c) To be erected by G.R.U. as soon as possible.

Note 1. When a Chaplain or Burial Officer renders a Burial Return and is not in a position personally to verify the particulars shown thereon, he must invariably state on the form sent to the D.A.G. 2nd Echelon, the authority responsible for supplying the details of identity, and (if possible) how they were obtained.

Note 2. This form to be rendered in triplicate.

- Copy to Director-General Graves Registration and Enquiries, War Office (A.G. 12).
- " " D.A.D.G.R. and E. of the Army in which the Chaplain is serving.
- " " D.A.G. 2nd Echelon.

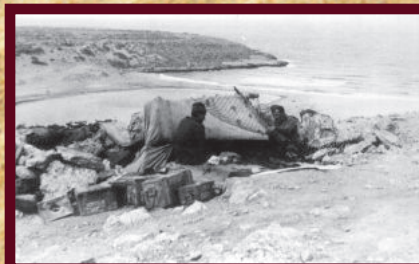
(Signed) P. SHAN Parcel Unit 11 Czechoslovak Bn
C.F., 4064 88 52 000

ČS. PRÁPORA 11-VÝCHODNÍ
Československá Inf. Btl. 11-2001

... který byl vybrán na poštovní známku, již vydala firma De Larue pro čs. exilovou vládu v Londýně v roce 1944

Jedním z padlých v Tobruku byl i svobodník František Adamek (+ 21. 11. 1941), ...

Vchod do pevnůstky S 41 s výstřelem na zátoku Mária es Sahál v prosinci 1941...

... a stejné místo v době tobrucké návštěvy českého režiséra Václava Marhoulu v roce 2004

Z PĚŠÁKŮ PROTILETADLOVÍ DĚLOSTŘELCI

Teprve 7. dubna 1942 byl zahájen přesun čs. praporu z osvobozeného Tobruku k odpočinku v Palestině, kde dostali všichni jeho příslušníci zaslouženou 14denní dovolenou. Tím de facto skončila historie československých „tobruckých krys“, protože po rozšíření jednotky o nováčky ukončil 22. května Československý pěší prapor 11 – Východní svou existenci a byl nahrazen Čs. lehkým protiletadlovým plukem 200 – Východním. Po náročném výcviku s 36 protiletadlovými kanony Bofors ráže 40mm byl pluk nejprve určen k protivzdušné obraně Bejrútu a Haify, ale již v prosinci se opět ocitl v Tobruku. Zde svedl několik bojů s útočícími německými letouny a 20. února 1943 jeden z nich (Junkers 88) sestřelil. Bohužel druhý den při odklizení shozených nástrah během nočního náletu byl výbuchem zabít jeden československý voják a tři další zraněni. Šlo o poslední bojové ztráty čs. armády v severní Africe. Fronta se tu totiž rychle posouvala na západ a 13. května kapitulace německých a italských vojsk u mysu Bon v Tunisku definitivně ukončila tříleté severoafrické pouštní boje.

Prezentace výcviku budoucích protiletadlových dělostřelců před ministrem národní obrany gen. Sergěem Ingrem v červnu 1942 v Bāth Galim

Nácvik poplachu vyžadoval perfektní souhru všech obsluh boforsů...

Zatímco jedni si mohli střídavě ve službě dát i na chvíli partičku šachů, další museli sledovat oblohu

Od ledna 1943 byli Čechoslováci v Tobruku začleněni do protiletadlové obrany přístavu a letiště al-Adem a Bu Amud

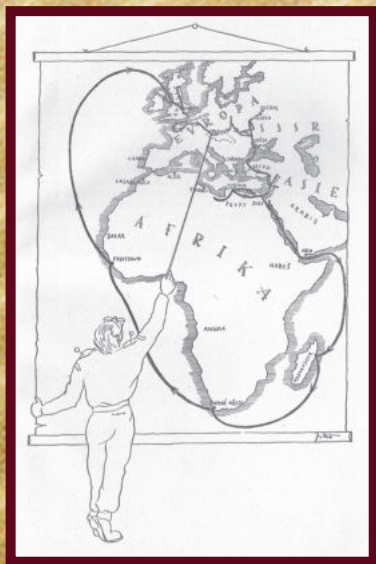

Dříve sestřelené německé letouny byly nyní velkou motivací pro bývalé pěšáky

KOLEM AFRIKY NA BRITSKÉ OSTROVY

Už v říjnu 1942 odplulo ze Suezu kolem Afriky na britské ostrovy po náročných prověrkách z řad čs. vojáků 171 přijatých uchazečů k Royal Air Force, kde je čekal výcvik na piloty, navigátory a palubní střelce. Po skončení bojů v severní Africe zůstal otázkou času i přesun ostatních Čechoslováků ze Středního východu do Velké Británie k posílení tamních jednotek čs. armády.

Proto 12. června 1943 československý protiletadlový pluk přestal mít odpovědnost za protiletadlovou obranu Tobruku a 5. července vyplulo z egyptského přístavu Tewfik 1 322 československých vojáků na lodi Mauretania na dlouhou plavbu z Afriky s věčným rizikem útoku japonských a německých ponorek. Plavba skončila 11. srpna v anglickém přístavu Liverpool. O týden později hrdiny ze Středního východu navštívil prezident Edvard Beneš a jejich pluku udělil Čs. válečný kříž 1939. Bývalé „tobrucké krysy“ tak v září významně umožnily vznik Čs. samostatné obrněné brigády ve Velké Británii, neboť tvořily jádro jejího motopraporu a protiletadlové baterie.

V červenci 1943 se čs. jednotky rozloučily s Afrikou a vydaly se na dlouhou plavbu do Velké Británie

Již v říjnu 1942 odplula na britské ostrovy po náročných zdravotních kontrolách početná skupina dobrovolníků, aby nastoupila letecký výcvik v Royal Air Force

Do Velké Británie dopravila 1 322 československých vojáků z Egypta 260 metrů dlouhá zaoceánská loď Mauretania (o výtlačku 36 000 tun)

Prezident Edvard Beneš vyznamenal 18. srpna 1943 prapor
čs. jednotky ze Středního východu Čs. válečným křížem 1939

Po roce výcviku ve Velké Británii se bývalé „tobrucké krysy“ vydaly s dalšími
čs. vojáky v rámci Čs. samostatné obrněné brigády bojovat konečně do Evropy!

Z DUNKERQUE DO PRAHY

Po spojenecké invazi do Normandie v červnu 1944 se bývalé „tobrucké krysy“ v řadách Čs. samostatné obrněné brigády pod velením generála Aloise Lišky zúčastnily několikaměsíčního obléhání silné německé posádky ve francouzském přístavu Dunkerque. Z bývalých obléhaných se nyní stali obléhající, kteří však toužili po jediném – zúčastnit se přímého osvobozování okupované vlasti. Bohužel až 1. května 1945 u Chebu překročil česko-bavorské hranice alespoň tzv. Kombinovaný oddíl jako první součást čs. armády ze západní fronty. Z jeho 140 mužů bylo 82 bývalých příslušníků čs. jednotek ze Středního východu. Ani těm však kvůli sovětskému nátlaku nebylo souzeno, aby se mohli po boku amerických jednotek účastnit pomoci povstalecké Praze. Satisfakci se jim ale spoň 30. května 1945 stalo velkolepé přijetí Pražany při slavnostní přehlídce brigády. Avšak po únoru 1948 se nadšení a účta k hrdinům začala na povel marxistických ideologů měnit v opovržení a trestání. Žel tento osud potkal nejednoho účastníka bojů o Tobruk.

Tak trochu připomínka Tobruku – příprava na průzkumnou hlídku v „zemi nikoho“

Během obléhání Dunkerque padlo či zemřelo 24 bývalých příslušníků Čs. pěšího praporu 11 – Východního, kteří se zúčastnili obrany Tobruku

Přesun brigády s početnou technikou přes rozbouřený kanál La Manche trval od 30. srpna do 8. září 1944

Přesun Kombinovaného oddílu, mezi jehož 140 příslušníků bylo 82 vojáků z někdejších jednotek ze Středního východu, opět osvobozeným českým pohraničím

Průjezd Plzní a 10. května 1945 dokonce i Prahou byl pro příslušníky Kombinovaného oddílu nezapomenutelným zážitkem

Velkým zadostučiněním za roky válečného strádání byla i pro bojovníky od Tobruku slavnostní vojenská přehlídka v Praze 30. května 1945

„TOBRUCKÉ KRYSY“ NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

Při vzpomínkách na krvavé boje čs. vojáků o Dukelský průsmyk se občas zapomíná, že i zde v řadách 1. čs. armádního sboru v SSSR či v bojích Slovenského národního povstání na významných velitelských místech bojovalo 33 důstojníků z čs. jednotek ze Středního východu. Někteří z nich zde bohužel padli, jiní zaujali ve sboru klíčová postavení. Jako například kpt. gšt. Jaroslav Selner, zástupce velitele 3. rotý pěšího praporu 11 – Východního, který v únoru 1945 již v hodnosti podplukovníka velel 3. čs. samostatné brigádě a vedl ji v těžkých bojích u Liptovského Mikuláše! Celému sboru v závěru války velel bývalý velitel Čs. pěšího praporu 11 – Východního nyní již generál Karel Klapálek. Ten také 17. května 1945 na bílém koni zahajoval v Praze před prezidentem Edvardem Benešem a desetitisíci nadšených obyvatel hlavního města slavnostní vojenskou přehlídku 1. čs. armádního sboru v SSSR! Bílý kůň byl pro velitele československých „tobruckých krys“ velkým zadosťučiněním a především symbolem sázky, kdy mu někteří nadřízení během války tvrdili, aby si nemyslel, že jednou pojede vítězně po Václavském náměstí na bílém koni.

První důstojníci ze Středního východu se do bojů na východní frontě zapojili již v listopadu a prosinci 1943

Dalším hrdinou od Tobruku, který padl v bojích o Dukelský průsmyk, byl kpt. Dalibor Kalík (vpravo)

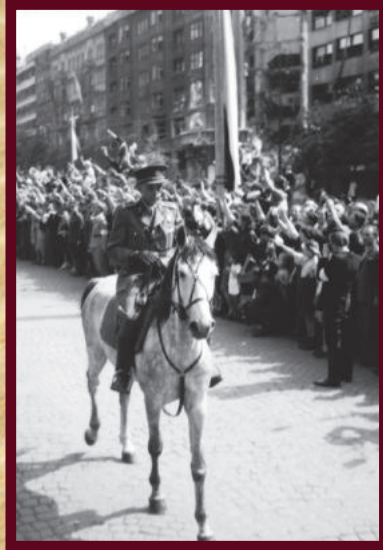
Státní kapitán Josef Khol byl v Tobruku v hodnosti nadporučíka zástupcem velitele rotý. Na Dukle padl 22. září 1944 jako velitel praporu

Po překročení Karpat čekaly sbor další těžké boje na Slovensku, kde mu již velel velitel hrdinů od Tobruku generál Karel Klapálek (třetí zprava, vpravo od něj další „tobrucká krysa“ Jaroslav Selner)

Pplk. gšt. Jaroslav Selner jako velitel 3. čs. brigády přijímá pro svou jednotku vyznamenání od prezidenta Edvarda Beneše

Generál Karel Klapálek na bílém koni v čele přehlídky 1. čs. armádního sboru v SSSR v Praze 17. září 1945

V popředí stojí jiný důstojník ze Středního východu – major František Skokan, popravený komunisty po zinscenovaném procesu 7. října 1950

HOŘKNOUCÍ VZPOMÍNKY

Na tobruckém válečném hřbitově byl po válce vytesán tento nápis: „Toto je posvátná půda, neboť zde leží ti, kdo zemřeli pro vlast. Za západu slunce a zrána budeme na ně vzpomínat...“

Svůj poslední odpočinek zde našli vojáci z Austrálie, tehdejšího Československa, Indie, Jihoafrické republiky, Nového Zélandu, Polska, Velké Británie i nepálští Gurkové v britských uniformách.

Po každé krvavé válce si lidé slibují, že se již poučili a udělají vše pro zachování míru a uctění obětí skončené války. Pouhé tři roky po válce se však v tehdejší Československu začalo dělat vše pro to, aby se na památku většiny hrdinů nekomunistického domácího a zahraničního odboje zapomnělo a mnoho z nich se pak stalo oběťmi perzekucí Gottwaldova či Husákovy režimu.

Dnes pro změnu ani nevíme, v jakém stavu jsou válečné hroby v Tobruku. V Libyi zuří občanská válka a záběry islámských džihádistů barbarsky ničících i britský vojenský hřbitov v Benghází nevěstí do budoucna také nic pozitivního...

Hrdinové od Tobruku na respekt a uznání museli po únoru 1948 čekat desítky let – na snímku Jozef Hercz v čele našich veteránů při návštěvě Normandie v roce 2004

Haifa 2010

V roce 2008 připomněl filmem Tobruk hrdinství československých vojáků režisér Václav Marhoul. Na fotografii Petr Vaněk v roli vojína Jana Liebermana

Italští stavitelé tobrucké pevnostní linie se ji snažili v jejím západním sektoru zakomponovat a zamaskovat do svahů Vádí es Sehel

Ještě dnes by měly být na stěnách v tobruckých pevnůstkách stopy po jejich československých obráncích

Vandalské ničení spojeneckého vojenského hřbitova v Bengházi

Jednoho dne člověk pozná, že si na ni zvykl, na poušť. Ne na ty nepříjemnosti, které přináší pouštní život, ale na ni samu. Jednoho dne se člověk probudí a je jiný než včera a předevčírem. Stesk, touha, úzkost, domov – to vše od něho odstoupí. Ne, ani tak to není – ! Není to však už kruté! Jako by se to stalo kdesi daleko, a přece blízko. Myslíte na ženu, dítě, na svůj byt... a je to jako krásná vzpomínka. Obrázek, na který se usmíváte, ale jako by už byl z jiného světa...

MUDr. Leopold Firt – šéflékař Čs. pěšího praporu 11 – Východního

„TOBRUCKÉ KRYSY“

© Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2016

Autor výstavy: PaedDr. Jindřich Marek

Fotografie: VHÚ; VÚA–VHA; sbírky autora, Václava Marhoul, KVH Erika, Jiřího Rajlícha, Jaroslava Čvančary